

БИБЛИОТЕКА „ВЕЛИКИ ПРИМЪРИ“

I. ЖИВОТЪТЪ НА ЗНАМЕНИТИТЪ ДЕЦА

ГОДИНА I

КНИЖКИ 3 и 4

М. НИКОЛСКИ

**ЖАНЪ БАТИСТЪ ЛЮЛИ
ВЕНИАМИНЪ ФРАНКЛИНЪ**

Преведе Н. Николаевъ

СОФИЯ
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „СПОЛУКА“
1929

М. НИКОЛСКИ
ЖАНЪ БАТИСТЪ ЛЮЛИ.
ВЕНИАМИНЪ ФРАНКЛИНЪ

Превод: Н. Николаев

chitanka.info

ЖАНЪ БАТИСТЪ ЛЮЛИ

I. МЪНИЧКИЯТЪ ЦИГУЛАРЪ

Въ една прекрасна майска утрина презъ 1646 год. предъ великолѣпната гостинница „Санто-Спирито“, въ Флоренция, се спрѣ карета съ герба на херцогъ Гиза; следъ нея препускаха на коне пажоветѣ и лакеитѣ.

— Пазете се! Пазете се! — се чуваше отъ вси страни, и ударитѣ на бича разгониха притеклитѣ се зѣпачи.

— Пригответе стаи за негова свѣтлость — херцогъ Гизъ! — викаха лакеитѣ.

— По-скоро пригответе вечерята! — се разпореждаха пажоветѣ, които тичаха по кухнята и изъ стаитѣ.

Въ това време виновникътъ на всичкия този шумъ важно и спокойно излѣзе отъ каретата.

— Сега всичко ще бѣде готово. — думаше домакинята, като не се помнѣше отъ радостъ, че дочаква такъвъ важенъ гостъ. — Благоволете да влѣзете, ваша свѣтлость, — казваше тя, като се кланяше низко и се приближаваше до велможата.

— За насъ е голѣма честь, благодаримъ покорно, че ваша свѣтлость удостоихте нашата гостинница съ посещението си, — кланяше се доземя домакинътъ, който бѣ снелъ бѣлия си книженъ калпакъ.

Като виждаха тоя необикновенъ приемъ, готвачитѣ седѣха зѣпнали и гледаха въ прозорцитѣ, но слугитѣ на Гиза бѣрже ги пратиха по мѣстата имъ.

Херцогъ Гизъ, като вдигна гордо русокосата си глава и като хвърли бѣгълъ погледъ на окръжаващата го тѣлпа, сякашъ, не забелязваше смущението и шума, които причини съ своето идване. По хубавитѣ му устни играеше презрителна усмивка.

Слънцето захождаше; горещината се замѣни съ прохладенъ вѣтъръ, който разносяше надалечъ благоуханията на градинскитѣ цвѣтя. Вечерята бѣше тѣй хубава, че не ти се седѣше въ стаята.

— Азъ ще остана тукъ, доде се приготви вечерята, — каза херцогътъ и, като видѣ каменната пейка подъ двата реда колони, седна на нея.

Малко по-малко слугитѣ навлѣзоха въ гостинницата; всѣки се залови за своята работа, и херцогътъ остана, както смѣташе, самъ.

Като гледаше наоколо, дето всичко тъмнѣеше и малко по-малко се сливаше въ едно, той се замисли. Мислитѣ му го отнесоха надалечъ. Той току-що бѣ се върналъ отъ Римъ, дето бѣше ходилъ, за да се разведе съ жена си, смѣтайки да се жени за друга.

Нѣкакви тихи звукове го извадиха отъ толкозъ сладкитѣ мечтания.

Приятно поразенъ отъ тѣхъ, херцогътъ взе съ любопитство да се оглежда.

Скоро той съзре едно момче, което седѣше на по-долното стъпало на стълбата и тихичко свирѣше на цигулка, и то тѣй майсторски, че кой да е музикантъ би му позавидѣлъ.

Като забележи, че го слушатъ, момчето стана и взе да свири съ въодушевание.

— Какво свиришь? — попита го херцогътъ.

— Каквото ми дойде на умъ.

— Кой те е училъ на музика?

— Баща ми, до де бѣше живъ.

— А после?

— Никой.

— Откога е умрѣлъ татко ти?

— Вече три години.

— А какъ се препитава майка ти?

— И тя умрѣ скоро следъ баща ми.

— Тогава ти при кого живѣешъ?

— Азъ съмъ самъ.

— А съ какво живѣешъ?

— Свирия по улицитѣ на цигулка, и слугитѣ на богатитѣ семейства понѣкога ме хранятъ, а на гладния и туй стига; днесъ за пръвъ пѣтъ свирия тукъ, но си свирѣхъ за себе си, ала, като ме съгледахте, туй ме ободри, и азъ засвирихъ по-високо.

— И много хубаво свири, — продължи херцогътъ, трогнатъ отъ отговоритѣ на момчето. — На колко си години?

— Не зная.

— Какъ? Не знаешъ, кога си се родилъ?

— Не, туй зная; майка ми често е казвала, че съмъ се родилъ презъ 1633 год.

— Значи, ти си на тринадесетъ години?

— Може би; азъ повече отъ петъ не зная да смѣтамъ.

— Жално; да бждѣше това момче въ Парижъ, то би отишло далечъ, — каза съ половинъ гласъ херцогътъ.

Момчето чу тия думи и взе да мисли, какво тѣ значатъ, и защо би отишълъ далечъ, ако идѣше въ Парижъ.

Тукъ дойдоха да обадятъ, че обѣдътъ е готовъ и, като бръкна въ джоба си, херцогътъ извади една златна монета и я хвърли на момчето.

Като я пое, момчето се спре замислено.

— Сигурно, той е сбъркалъ! — помисли момчето: — ще ида да му кажа.

То се спусна въ гостинницата, безъ да му мисли, какво прави.

II. ЗЛАТНАТА МОНЕТА

Момчето не знаеше, какъ да отиде до велможата и що да му каже, но все пакъ то вървѣше напредъ, като се провираше презъ коридоритѣ и кухнитѣ.

Стигна го единъ слуга, който носѣше ястие и, като го взе за единъ отъ слугитѣ, предаде му ястието, метна му презъ рамо една кърпа и бърже се върна въ кухнята.

Момчето, като че цѣлъ животъ бѣше слугувало, лесно се промъкна въ стаята съ блюдото въ ржка, предаде го на другия слуга, а самъ взе да търси херцога.

Като го видѣ, той падна духомъ: херцогътъ не бѣше вече онзи ласкавъ и привѣтливъ непознатъ, а гордъ и недостъпенъ велможа.

— Може би, той самъ ще ме забележи и ще заговори съ мене, — утѣшаваше се момчето, — тогава ще му върна златната монета.

Като застана задъ стола на херцога, момчето взе да му услужва, както единъ опитенъ лакей умѣе да прави това, но херцогътъ не го забелязваше. Вечерята се свърши, забързаха да вървятъ, а бедното момче не намѣри време да върне на херцога златната монета.

Въ отчаянието си то се завтече при единъ отъ слугитѣ.

— Извинете, моля, — начена то смутено, но азъ трѣбва да поговоря съ вашия господарь, преди да си замине...

— Вижъ какво си намислилъ! Скоро да си идешъ отъ тукъ! — съ презрение отговори слугата, като вдигна ржка да го удари.

— Можешъ и да ме ударишъ, само ми дай възможность да поговоря съ господаря ти; удари де, — настояваше момчето, — не бой се, нѣма да ти отвърцамъ.

— И тази хубава!

— Не се безпокой, да би желалъ, азъ би могълъ, ако не тъй, то инакъ, — момчето му подложи крака си, — и ти би падналъ на очитѣ си.

Слугата не можеше да удържи смѣха си.

— Е, кажи, защо ти е херцога?

— Да ти кажа. Азъ си свирѣхъ на цигулката, а херцогътъ ме слушаше, сетне ме похвали, а, преди да си отиде, извади изъ джеба си една монета и ми я хвърли. Когато я поехъ, видѣхъ, че е златна.

— Е?

— Искамъ да я върна на херцога.

— Какъ да я върнешъ?

— Да, ще му я върна, защото херцогътъ, навѣрно, е несъгледалъ; мигаръ даватъ за такова нѣщо златна монета?

— Ехъ, че си глупавъ италиянецъ! — каза слугата, като махна ржка и отмина.

— Глупавъ! глупавъ! Не, не глупавъ. Ако херцогътъ, като ми я дадѣше, кажеше: „На, Батисте, тази златна монета, то азъ, разбира се, щѣхъ да я приема, но той нито я погледна, просто я хвърли и, навѣрно, по погрѣшка; а азъ не ща, херцогътъ, като се върне въ Парижъ и си преброи паритѣ, да ме смѣтне безчестенъ човѣкъ. Не, азъ това не приемамъ!“

Настъпи ноцъ тъмна, безлунна.

Всички се бѣха разгичали и се готвѣха да тръгнатъ съ факелна свѣтлина.

Слугитѣ, пажоветѣ, всички бѣха на конетѣ си, херцогътъ бавно се качи въ колата си, раздаде се шумътъ на бича, и колата, като се помѣсти тихо, тръгна напредъ.

Бедното момче, като не знаеше, какво да прави, качи се отзадъ на колата и, отъ никого незабелязано, замина съ другитѣ.

III. НАПУСНАТАТА ЦИГУЛКА

Люли постъпи тъй необмислено, че отначало и не разбираше всичката си глупост. Нему бѣше драго да седи отзадъ колата, която теглѣха шесть яки коне, ако и да бѣ длъженъ да се държи презъ всичкото време за подложката на колата да не падне.

Като измина тъй нѣколко време, Люли се размисли и си спомни, какво съкровище остави въ Флоренция. Като сираче, той нѣмаше ни баща, ни майка, ни роднини, ни приятели, при все това скръбъта му бѣше тъй голѣма, че той заплака.

— Какво направихъ! Какво направихъ! — въздишаше той: — Бедната ми цигулка! Какво ще стане тя безъ мене. Азъ я хвърлихъ на стълбата на гостинницата, може нѣкой да я настъпи и да я счупи!... Безумецъ! Какъ можахъ да я забравя тамъ? О, да бждѣше тя при мене! Да предположимъ, че мога да си купя друга съ тая златна монета, но, първо тая монета не е моя, второ, новата цигулка нѣма да е, като другата.

Въ това време на колата се строши нѣщо, и момчето падна.

— Какво стана! — зачу се въ колата сънливиятъ гласъ на херцога.

— Ресората се счупи! — отговори единъ отъ слугитѣ му, — но ние сме близу до селото, и нѣкой може да иде съ конь за ковача.

— Хайде по-скоро! — гнѣвно отговори херцогътъ. Пратениятъ отиде. Между това Люли, като отскочи, взе да се оглежда и въпрѣки тъмнината, разбра, че мѣстносттата му е позната.

— Нищо, не сме изменили много пжтъ, азъ все ще намѣря пжтя за Флоренция. — утѣшаваше се момчето, безъ да смѣта, колко коне сж потрѣбни да се измине такъвъ пжтъ въ шесть часа. — Сега е най-удобниятъ случай да заговоря съ херцога и да му върна златната монета, а сетне ще се върна назадъ и, може би, ще сваря цигулката си цѣла.

И Люли весело се приближи до колата, но тамъ глъчката и шумътъ го смутиха, херцогътъ мѣмрѣше хората си, а тѣ хвърляха

вината единъ на другъ.

Въ това време се показа отдалечъ свѣтлина и скоро пристигнаха нѣколко конници.

Като се надѣваха да си заминатъ скоро, всички се успокоиха, и Люли смѣтна за удобно да се приближи до херцога, който гледаше навънъ отъ колата, за да му върне, най-сетне, златната монета, която тъй тревожеше момчето.

Но едва се приближи и начена боязливо своята речъ, херцогътъ му хвърли милостинята и каза на слугитѣ да прогонятъ просяка.

— Просякъ! — повтори Люли, — просякъ!

И съ тия думи той тръгна следъ колата, която, вече поправена, тихо продължаваше пътя си.

IV. КОШЪТЪ СЪ КУЧЕТО

Вече се развидѣляваше. Люли, като вървѣше следъ колата, видѣ, че отдолу подъ нея бѣше привързанъ кошъ. Колата се спрѣ. Люли загледа въ коша и, за свое очудване, видѣ, че вътре едно куче бѣ заспало. Въ първата минута му дойде на умъ да изхвърли кучето и да легне на негово мѣсто, но после му дожалѣ за животното.

— Не можемъ ли се събра двама? — помисли той, като влазяше въ коша и гледаше да се събере и той въ него. Кучето, като че го разбра и, като лижеше весело новия спятникъ, отстѣпи му мѣстото си, а само се сгуши въ дъното на коша.

Колата отново тръгна.

— Не е ли чудно, — мислѣше Люли, — че азъ гледахъ да видя херцога, да му върна златната монета, а, вмѣсто това, той ме взема за просякъ и ми хвърли милостиня! Азъ нѣма да оставя туй така и ще гледамъ да се обясня. Не искамъ азъ, щото херцогътъ, като стигне въ Парижъ, да мисли лошо за мене! И, наистина, какво ще помислятъ, когато той каже: „Погрѣшно съмъ далъ златна монета на малкия Люли, дето свири на цигулка въ Флоренция, и какъвъ никаквикъ! — той не само не ми върна монетата, ами ме гони изъ пѣтя за милостиня“. Не, азъ нѣма да допусна това! Що би казалъ баща ми да знаеше, до какво е достигналъ синъ му?

Посрѣдъ тия размисли, Люли заспа и се събуди, когато бѣ се разсъмнало.

Колата стоеше на едно мѣсто; конетѣ нѣмаше; като погледна наоколо, той разбра, че праздната кола стои на двора.

— Сега работата е свършена, — реши той, — нѣма какво да се боя вече; ще ида и ще се обясня съ херцога. — И, като скочи отъ коша, Люли влѣзе въ къщата, дето така същщо забележи смущение и глъчка, както и попереди. Посрѣдъ слугитѣ той позна онзи същия, който не щѣше да го пусне при херцога, преди да тръгне той отъ Флоренция.

V. ПОПРАВЕНАТА ГРЪШКА

— Ти отъ де си дошълъ? — извика зачудениятъ лакей.

— Васъ какво ви трѣба? Де е господарьтъ ви? Азъ трѣба да го видя.

— Гледай чудо! И, наистина, какъ попадна тукъ? Какъ стигна следъ насъ въ Туринъ?

— Сжщо тъй, както и вие, съ тая само разлика, че вий яздѣхте на коне, като слуги, а азъ бѣхъ въ каретата.

Слугата се смути и взе да говори съ момчето по-вѣжливо.

— Херцогътъ е въ гостната стая, надѣсно, въ втория етажъ. Ако попита за закуската, кажете му, че ей сега ще бжде готова.

Люли бърже се спусна по стълбата; презъ отворенитѣ врата той видѣ херцогъ Гиза, седналъ на писменната маса съ грѣбъ къмъ вратата.

Момчето тихо се приближи до него, като държеше въ ржка полученитѣ отъ него пари.

Като чу стѣпки, херцогътъ се обърна.

— Кой е тукъ? — попита той.

— Азъ съмъ, Батистъ Люли; снощи вий ми дадохте погрѣшка златна монета, а презъ нощъта, като ме взехте за просякъ, хвърлихте ми сребърна монета; ето ги, азъ ви ги нося обратно, — като каза туй, Люли сложи паритѣ на масата.

— Снощи? — повтори зачуденъ херцогътъ. — Снощи азъ бѣхъ въ Флоренция и решително нищо не помня.

— Де ще помните вий всичко, но азъ ви помня; та ето паритѣ ви, а менъ дайте отъ тѣхъ, колкото обичате.

— Нищо не разбирамъ! — говорѣше херцогътъ, като се вгледваше въ лицето на детето, — азъ те виждамъ за прѣвъ пѣтъ.

— Какъ? Вий не помните, че ви свиряхъ снощи на цигулката си въ гостинницата „Санто Спирито?“

— Сега си спомнихъ! Но какво искашъ? Какъ си дошълъ тукъ?

— На кой въпросъ да ви отговоря? — попита момчето.

Херцогътъ се засмѣ.

— Разбира се, на първия.

— Що ми трѣба? Нищо ми не трѣба; искахъ само да върна паритѣ, що ми дадохте вчера въ Флоренция; азъ помислихъ, че сте погрѣшилъ; не може да бжде да ми платите тѣй много за свирнята! А, вмѣсто това, вий втори пжтъ ми хвърлихте пари, като ме взехте за просякъ! И азъ не мога да ги приема, когато не съмъ просякъ. Азъ свиря на цигулка и съ това честно си изкарвамъ хлѣба.

— Колко добро момче си ти! — каза херцогътъ, като улови момчето за ржка. — Е, сега кажи, какъ си дошелъ тука?

— Съ голѣма мжка, — отговори момчето, — Отначалото ви потърсихъ тамъ, но не знаехъ, какъ да доближа, та бъркахъ и бъркахъ, докато най-сетне докараха колата ви. Какво трѣбаше да правя? Когато всички се намѣстиха, азъ се метнахъ на подложката и се крепихъ тамъ, додето се счупи колата ви... Когато тя се спрѣ, азъ пакъ се опитахъ да поговоря съ васъ и да се върна по-скоро въ Флоренция, дето си бѣхъ оставилъ едничкия имотъ; а вмѣсто това, вий не ми дадохте да издумамъ и ми хвърлихте милостиня, като ме нарекохте просякъ. Туй ме оскърби, азъ бѣхъ готовъ да ида на края на свѣта, само да обясня, че не съмъ просякъ. Но, тѣй като на подложката не ми бѣше много леко, азъ влѣзохъ въ коша при вашето куче и стигнахъ съ васъ тука. Това е всичкото; сега, ако обичате, дайте ми нѣщо за свирнята; азъ бързамъ да се върна въ Флоренция.

— Какво си оставилъ тамъ, та тѣй бързашъ?

— Цигулката си. Не ми се смѣйте; защото туй е всичкото ми богатство, друго нищо нѣмамъ. Азъ се боя да не сж я счупили, като ме нѣма.

— На, да си купишъ друга цигулка! — каза херцогътъ, като извади отъ джеба си нѣколко златни монети, — купи си нова, ако другата е счупена.

— Новата нѣма да бжде, като онази!

— Какъ тѣй?

— Разликата е голѣма!

— Какво момче си!

— Вий това не разбирате: вий имате толкозъ нѣща, че и да се изгубятъ едно-две отъ тѣхъ, надали ще и забележите, а азъ нѣмамъ нищо, освенъ цигулката си: Тя е моятъ приятелъ, азъ съмъ свикналъ съ нея; другата цигулка нѣма да бжде това, каквото бѣше първата!

— Тогава, вземи тѣзи пари и тичай за цигулката си: може да си я намѣришъ.

— Всичкитѣ тия пари?...

— Да, всичкитѣ.

Люли не знаеше, какво да отговори отъ очудвание.

— Закуската е готова, — обади единъ отъ слугитѣ.

Херцогътъ стана, но, като дойде до вратата, обърна се и видѣ, че момчето гледа паритѣ замислено, и попита:

— Какво чакашъ? Имашъ още нѣщо да ме молишъ?

— Да, — отговори Люли. — менѣ не ми се ще да се раздѣля съ васъ!

— А цигулката?

— Какво да правя? Колкото и да ми е мжно за нея, ще се потрудя да я забравя.

— Щомъ е тѣй, можешъ да се споразумѣешъ съ моитѣ хора и да дойдешъ съ мене въ Парижъ.

— Благодаря ви! — извика момчето съ възторгъ и взе да цѣлува ржцѣтѣ на херцога.

Момчето заведоха въ Парижъ. Да го последваме тамъ и ний.

VI. ТЕНДЖЕРИТЪ

Презъ нощта на 18 октомври 1647 по площадта на Пале Роялъ минаваше колата съ слугитѣ въ ливреи на орлеанския домъ. Тя отиваше къмъ дворцовитѣ врата, когато изведнажъ изъ нея се раздаде женски гласъ:

— По-полека, по-полека, да не претъпчете нѣкого, гледайте тукъ лежи нѣкой, — и една младичка, хубава глава се показа изъ прозореца на колата.

Кочиаштъ спрѣ конетѣ, а единъ отъ слугитѣ, съ свѣщъ въ ржка, взе да се огледва наоколо и, като видѣ спящето момче, бутна го съ кракъ.

— Ставай отъ пжтя!

Момчето се събуди и скочи разтреперано отъ студъ.

Особата, която седѣше въ колата, бѣше херцогиня Монпансие, Ана Мария-Луиза Орлеанска. Жалкиятъ изгледъ на детето я трогна.

— Кой си и какво правишъ тукъ? — попита тя, като гледаше момчето и се чудѣше на нѣжното му лице, което тѣй малко приличаше на грубитѣ му дрехи.

— Азъ спѣхъ.

— Мигаръ нѣмашъ кжща, та спишъ по улицитѣ?

— За нещастие, не.

— Де сж родителитѣ ти и кои сж тѣ?

— Баща ми и майка ми измрѣха; азъ съмъ италиянецъ и дойдохъ тукъ отъ Флоренция съ херцогъ Гиза.

— А защо те е оставилъ на улицата?

— Не е той причината; херцогътъ и не знае за това, мене ме изпѣди неговиятъ готвачъ, че съмъ игралъ съ тенджеритѣ му.

— Какъ си игралъ съ тенджеритѣ? — попита херцогинята засмѣна.

— Свирихъ съ тѣхъ.

— Свирилъ си съ тенджеритѣ!

— Да, и музиката излизаше отлична! Какво да правя, като нѣмаше на какво друго да свиря? Азъ ги избирахъ по голѣмина, нареждахъ ги и ги удряхъ съ пржчица.

— Но обясни ми, моля те, защо те доведе херцогъ Гизъ отъ Флоренция?

— То е дълга история, а азъ тѣй съмъ отпадналъ... че едва говоря.

— Ти си, може би, гладень?

— Много; цѣль день нищо не съмъ ялъ.

— Заведете туй момче въ двореца, — заповѣда херцогинята, — нахранете го, стоплете го и приспете, а утре ми го доведете съ чисти и нови дрехи.

Но на другия день се наченаха преговоритѣ съ испанския дворъ за брака на Филипа IV, кралъ испански, неотдавна овдовѣлъ, за херцогиня Монпансие, и намѣреното момче биде забравено.

Но, като се настани веднажъ въ двореца, Люли се мислѣше вече тамъ и бѣше назначенъ готвачъ.

VII. МИШЕЛЪ

— Ще дойде ли довечера у насъ Мишелъ? — питаше херцогиня Монпансие единъ велможа, който ѝ се покланяше низко.

— Азъ го видѣхъ днесъ, и той се обеща да дойде непременно до шестъ часътъ.

— Но сега е вече седемъ, — каза нервно херцогинята.

— Кой е този Мишелъ? — попита херцогъ Гизъ, който се приближи до разговарящитѣ се. — Идейки отъ Италия, все за него слушамъ да се говори.

— Чуваль ли сте, какъ пѣе той?

— Не, — отговори херцогътъ, но въобразявамъ си...

— Вий не можете си въобрази, — прекъсна го херцогинята — който не е чуваль Мишеля, той нищо не знае! Азъ ще бжда въ отчаяние, ако той не дойде.

— Той нѣма да се осмѣли да пренебрегне заповѣдта на ваше височество...

— Вий го не знаете, тогава, — отново заговори херцогинята; — той е способенъ да иде съ първия, който го повика въ нѣкое кафене и ще забрави не само моята покана, но и кралътъ да би го поканилъ, все едно му е.

— Иде, иде! — извика младиятъ велможа, който гледаше, отъ угода къмъ херцогинята, изъ прозореца, очаквайки пѣвеца.

— Тогазъ, кажете ми по-скоро, преди да е дошълъ, кой е той? — питаше херцогинята сжщия велможа: — азъ нищо не зная за него, освенъ това, че той пѣе възхитително.

— Мишелъ Ламбертъ се е родилъ въ Пуату, въ селцето Вивонъ, презъ 1610 г., — начена разказвачътъ. — Майка му, бедна жена, страстно обичала музиката и ходѣла по манастиритѣ. Синътъ наследилъ отъ нея любовта къмъ музиката и взелъ да пѣе на клироса, скоро той се прославилъ съ своя чуденъ гласъ; хора идѣли да го слушатъ отдалечъ; придворниятъ капелмайсторъ, като го слушалъ

веднажъ, поканилъ го тука: туй бѣше началото на неговото музикално поприще.

— Но защо не иде той! Вий, навѣрно, сте се излъгали.

— Не е чудно да е вече долу, дето го слушатъ слугитѣ; той увѣрява, че само простиятъ народъ умѣе да цени музиката и изказва одобрението си отъ душа, безъ да се стѣснява.

— Послушайте, какъвъ е тозъ шумъ? — попита херцогинята, като се заслушваше.

— Като че е звукъ на камбана!

— Нищо не може да се разбере!

— На какво свирятъ? То е нѣщо непознато!

— Чувате ли? Чувате ли? — попита пакъ херцогинята.

Тукъ се раздаде нѣкакъвъ пресипналь гласъ:

— Тенджеритѣ ми! Готваче! Ти пакъ си взелъ моитѣ тенджери!

VIII. ГОТВАЧЕТО

— Каква е тази работа! — каза херцогътъ, — азъ доведохъ отъ Флоренция едно момче, което готвачътъ ми изпждилъ, защото не се спогаждалъ; вземалъ му тенджеритѣ и свирѣлъ съ тѣхъ...

— Азъ намѣрихъ туй момче на улицата и заповѣдахъ да го прибератъ дома, — каза херцогинята, като си спомни изведнажъ за момчето и, като стана, тя тръгна по широката стълба, която водѣше долу.

Всички тръгнаха следъ нея и се спрѣха зачудени.

Долу, на стълбата, бѣха наредени много тенджери; готвачето съ бѣлъ калпакъ и съ тояжка въ ржка бърже отиваше ту до тая, ту до оная, като ги удряше една следъ друга и само пѣеше нѣщо. Музиката бѣше сносна; слугитѣ бѣха го заобиколили и зачудено слушаха тая чудна музика.

Малко по-настрана седѣше ядосанъ готвачътъ, който викаше на момчето, като искаше да си вземе тенджеритѣ и като гледаше да се измъкне изъ ржцетѣ на сухия човѣкъ, който го задържаше.

— Мълчи, ти ще имашъ време да се налюбувашъ на тенджеритѣ си, — говорѣше на готвача оня, който го държеше. — А сега послушай само каква музика!

— Не, нѣма да успѣя да имъ се налюбувамъ, защото е време да готвя вечерята, а моитѣ тенджери не сж барабани!

— Да имахъ цигулка, не би пипалъ твоитѣ тенджери, — извика Люли.

— Нима ти знаешъ да свиришъ на цигулка? — попита Мишель, този сжщиятъ, който държеше готвача и когото чакаха всички.

— Не хубаво, но умѣя. Да видѣхъ Мишель Ламберта, бихъ го помолилъ...

— Какво би го помолилъ? Кажи, — азъ съмъ Мишель Ламбертъ! — Люли очуденъ го загледа.

— Вий? Вий сте Мишель Ламбертъ? Тогава ето що: азъ съмъ беденъ, та не мога ви моли да ми давате уроци, но позволете ми да ида

понѣкога у васъ да ви слушамъ или гледамъ, какъ преподавате уроци! Давамъ ви дума, че ще бжда миренъ и послушенъ.

— Да видимъ, — каза Ламбертъ; — вземи моята цигулка и покажи ни, какъ свиришъ.

Люли радостно взе цигулката и едва удари съ лжка, Ламбертъ го загледа съ четири очи отъ очудване. Колкото повече той свирѣше, толкозъ повече се възхищаваше Ламбертъ. Люли бѣше въ възторгъ.

— Е, какъ? — попита той, като свърши.

Ламбертъ се спусна къмъ момчето и взе да го цѣлува.

— Чудесно! Прекрасно! — говорѣше той, — ти си създаденъ за музиката. Захвърли тия тенджери и... и дойди при мене! Азъ ще се погрижа за тебе, ще те изуча и ще ти отворя пята. Ти ще идешъ далечъ!

И като го улови за ржка, той искаше да го заведе при херцогинята, когато се обърна и видѣ, че тя съ цѣлия си дворъ стои на върха на стълбата.

— На туй момче мѣстото не е въ вашата кухня, херцогиньо, вий ще ми позволите да го взема съ себе си, и азъ ще се заловя да го направя великъ музикантъ.

— Вий можете да го направите музикантъ, — отговори херцогинята милостиво, — но азъ не желая да го пусна другаде; вий му давайте уроци, за които азъ ще плащамъ, а той ще живѣе у мене. Хайде, Люли, сними си калпака и престилката и се облѣчи съ поприлични дрехи.

Следъ половинъ година Люли бѣше вече начело на дванадесетъ музиканта, които свирѣха подъ негово управление собственитѣ му съчинения; туй тѣй се понрави на кралъ Людовика XIV, че той помоли херцогинята да му отстъпи малкия музикантъ.

Музикантътъ Люли участвуваше въ всичкитѣ блестящи придворни празници; съчиняваше музикални кжсове за разнитѣ тържества и пишеше балети, въ които понѣкога вземаше участие и самъ кралтъ.

Кралтъ го прогласи академикъ на музиката.

Люли се рани по невнимание отъ жезъла, съ който обикновено управлява капелмайстортъ, и поради това въ 1687 година умрѣ, като остави следъ себе си вдовица, която му вдигна паметникъ съ латинския надписъ:

„Отдавна, о смърть, те наричатъ слѣпа, но, като взе и Люли, ти
доказа, че си и глуха!“

ВЕНИАМИНЪ ФРАНКЛИНЪ

I. ТАЙНИЯТЪ СЪТРУДНИКЪ НА БОСТОНСКИЯ ВЕСТНИКЪ

— Боже мой! Франклине, каква е тази ваша страсть да четете! На единъ словослагателъ, като васъ, четене не трѣба, — говорѣше стариятъ словослагателъ и сгѣвачъ, като се обръщаше къмъ четирнадесетгодишното момче, което прилежно четѣше нѣкаква книга.

— Вий тѣй ли мислите? Азъ пѣкъ намѣрвамъ, че словослагателътъ трѣба да знае да чете, за да не печата глупости.

— Менѣ какво ми трѣба, що набирамъ и сгѣвамъ? Ако седнѣхъ да чета всичко туй, не би останало ни време, ни търпение!

Франклинъ лукаво се усмихна и, като взе карандашъ и книга, завчасъ написа нѣколко думи; после, като хвърли записката на словослагателя, той продължи:

— Напечатайте това въ обявленията. Разгеле, вий турихте ли на вестника датата?

— Турихъ: Бостонъ, 17 Януарий 1721 година, — отговори словослагателътъ Томасъ.

— Деньтъ на моето рождение, азъ днесъ напълнихъ петнадесетъ години; но стига сме дрънкали, чакай да си довърша книгата.

— Трѣба да е много занимателна?

— Какъ не! Това е съчиненията на Даниела Дефо, авторътъ на Робинзонъ Крузое; помните ли, какво ви четохъ, кога бѣхте боленъ?

— А какъвъ е насловътъ на книгата ви?

— Нѣщо за предположенията.

— Навѣрно, туй е продължение на Робинзона?

— Какво ти продължение! Едното е весела, лека книга, а туй е нѣщо сериозно; тукъ се говори, какъ да се подобри и развие търговията, какъ да се помага на беднитѣ и какъ да се намѣрва работа, и въобще посочватъ се срѣдствата да се увеличатъ общественитѣ богатства; мене особно интересува последниятъ въпросъ.

— Можете да ме наричате и глупавъ, но азъ нѣма да ви скрия, че не проумѣвамъ, каква полза имамъ да се занимавамъ съ общественитѣ

богатства; да се научехте отъ книгитѣ, какъ можехте разбогатѣ самъ, би било друго нѣщо.

— Я, вий си гледайте по-добре вестника, а мене оставете на мира.

— Позволете да ви попитамъ още нѣщичко; като ученъ, вий всичко знаете. Кажете, моля, кой ли е, дето спуща всѣки день въ кутията на вестника малки статийки?

— Не зная, — накжсо отговори Франклинь, безъ да си вдигне очитѣ отъ книгата.

— Не може да бжде да не знаете! Снощи, на деветъ часътъ, кутията бѣше празна, азъ излѣзохъ за малко, вий обѣщахте да останете тукъ, а, като се върнахъ следъ петъ минути, намѣрихъ въ кутията статия; сякашъ, тя, е била оставена при васъ и, вѣроятно, сж ви молили да не казвате; но вий много зле правите, че не обаждате, защото, по тоя начинъ, ми отнемате цѣлъ доларъ! Да, братъ ви обеща да ми даде единъ доларъ, ако открия съчинителя на тѣзи статии, които направиха толкозъ шумъ по цѣлъ Бостонъ. Самъ Гутенбергъ, изобрѣтателтъ на книгопечатането...

— Позволете да ви забележа, че изобрѣтателъ на книгопечатането съвсемъ не е Гутенбергъ. Мнозина му приписватъ погрѣшно всичката му слава. Пръвъ откри туй изкуство Костеръ въ Харлемъ, презъ 1430 година, но Гутенбергъ усъвършенствува книгопечатането. Първитѣ опити бѣха несполучливи, отпечатаното — неразбрано; дървенитѣ букви бѣха стегнати съ връвъ, затова се държаха слабо и отъ силното натискане често се измѣстваха. Гутенбергъ заедно съ Фуста и Шефера основаха първата печатница. Въ 1452 година Шеферъ пръвъ взе да отлива металически букви.

Като се увлѣче отъ своя разказъ, Франклинь продължаваше да говори за по-нататъшната участъ на книгопечатането, кога какво е било напечатано и съ какви подобрения.

Разказътъ му биде прѣкъснатъ отъ появяването на нови лица.

— Ето и господарътъ, — проговори Томасъ: — пакъ ще има да ме гълчи, че не съмъ узналъ досега, кой е нашиятъ таенъ сътрудникъ.

II. УБИЙСТВОТО

— Моля ти се, брате, прочети, какво е наредилъ твойтъ словослагателъ, — каза Франклинъ, като се обърна къмъ единъ отъ влѣзлитѣ.

Братътъ на Вениаминъ Франклина, Яковъ Франклинъ взе коректурния листъ и очуденъ прочете:

„Едно ужасно убийство, извършено снощи, развълнува цѣлия градъ: Томасъ Симпелтонъ, който работѣше въ продължение на три години въ печатницата на Яковъ Франклинъ, заклалъ жена си и петтѣхъ си деца“.

— Азъ!... Азъ!... Азъ да съмъ заклалъ жена си и децата си? — въ ужасъ проговори Томасъ, като блѣднѣеше отъ страхъ.

Тримата се изсмѣха високо.

— Но какво значи това? Чия е тая шега? — попита сетне Яковъ Франклинъ.

— Азъ искахъ да докажа на Томаса, колко необходимо е за словослагателя да чете, каквото набира, — каза момчето, като се смѣеше весело. — Но опомни се, Томасъ, ти си тѣй блѣденъ, като че, наистина, си заклалъ жена си!

— Времето не е избрано, а и съ туй шега не бива.

— Но и само отъ думата ти нѣма да станешъ убийца!

— Тогазъ, какъ съмъ могълъ да напечатамъ туй?

— Защото не си го прочелъ.

— Азъ не разбирамъ, Вениамине, какво удоволствие е за тебе да доказвашъ, че четенето е необходимо за всѣки словослагателъ, — каза бащата, — има ли нѣщо хубаво въ това, ако всички тукашни работници взематъ да четатъ? Какво ще стане тогазъ съ печатницитѣ?

— Ако всички последваха примѣра ти, — каза по-голѣмиятъ му братъ, — отколе биха си изгубили здравето. Представете си, че братъ ми седи гладенъ, — продължи той, като се обърна къмъ баща си.

— Какво значи туй? Нали азъ ти го дадохъ, за да му плащашъ отъ деветата му година?

— Но той взема заплатата си, и азъ узнахъ, че той гладува, за да си купува книги съ паритѣ.

— Не е истина, азъ се храня добре; но прочетохъ въ книгитѣ, че най-здравата храна е растителната, затова се и храня само съ хлѣбъ и съ плодове, а съ останалитѣ пари, наистина, си купувамъ книги.

— Изобщо, азъ виждамъ, че ти се занимавашъ съ всичко, само не съ своята работа.

— Нима съмъ виноватъ, че работата ми не е такава, съ каквото обичамъ да се занимавамъ! Азъ би желалъ да бжда семеенъ проповѣдникъ. Честито врѣме прѣкарахъ азъ въ семинарията!

— Какво да правимъ! Туй не е по силитѣ ни, ти самъ знаешъ! — каза бащата. — Но азъ намѣрвамъ, че да бждешъ поддръжка на семейството си не е по-малко почтено, и ако ти се заловѣше съ моя занаятъ...

— Да варишъ лой, да приготвяшъ фитила и да лѣешъ свѣци може и безъ особни научни познания.

— Ти се лъжешъ, и за това е нужно учението; а защо не сж всички свѣци еднакво хубави! Но не е тамъ работата; ти се хвърляшъ на вси страни, едно врѣме, напр., щѣше да ставашъ морякъ; за да те отвлѣка отъ това, дадохъ те да се учишъ при ножаръ.

— Той имаше квартирантъ, богатъ съ книги, и азъ току-речи всичкото си време прѣкарахъ въ четене пътешествията, историята на Англия, на Франция и много други. Весель животъ бѣше той!

— Най-сетне, за да удовлетвори своята страсть къмъ книгитѣ, азъ те направихъ словослагателъ, при всичко че въ нашето семейство вече има единъ; и тѣй, азъ те турихъ при брата ти, но тебъ и тукъ не ти е по угодата, и тукъ нищо друго не вършишъ, само четешъ книги...

— Не, не само чета, а и пиша, дори стихове; попитайте брата ми, колко шумъ повдигнаха тѣ?

— Наистина, за тѣхъ много говориха, — каза Яковъ.

— Азъ не желая да те разочаровамъ, — каза бащата, — но азъ четохъ стиховетѣ ти: тѣ сж много лоши. Остави се отъ туй занятие, и запомни, че стиховетѣ не търпятъ посрѣдственостъ: тѣ или хубаво трѣба да се пишатъ, или никакъ да се не пишатъ. Да пишешъ стиховетѣ тѣй, както пише прозата вашиятъ таенъ сътрудникъ, тогава би била друга работата, съ туй би могълъ да се примири човѣкъ! Наистина, той изглежда още много младъ, но каква ясностъ на

мислитѣ! Каква даровитостъ! Е, ти не узна ли досега, кой е той? — попита бащата, като се обърна къмъ по-голѣмия си синъ.

— Не, азъ заржчахъ на Томаса да гледа, кой пуца тия статии въ кутията.

— И азъ пазихъ презъ всичкото време, два часа не се отмѣстихъ отъ кутията, но ме извикаха въ дюкяна, и азъ помолихъ брата ви да покараули вмѣсто мене, ала той се само попрозѣвалъ, та, когато дойдохъ, пакъ намѣрихъ въ кутията книга.

— Може ли такава нѣщо Вениамине! Не те ли е срамъ? — каза бащата.

Момчето се зачерви.

— Мигаръ да седя до кутията, безъ да си мръдна нигде окоето?

— Моля те, Вениамине, не упорствувай; ако си видѣлъ, кой е оставилъ статията, кажи: азъ трѣбва да го зная, и искамъ да поговоря съ него, да му наумя нѣкои мисли, той прослави толкозъ моя вестникъ.

— Записка отъ полицейския агентъ, — каза влѣзлиятъ работникъ, като подаде на Якова запечатанъ пликъ.

Франклинъ бърже го распечата и взе да чете:

„Почитаеми господине!

Като направихъ най-точни справки за неизвестния съчинителъ, който помѣстя своитѣ статии въ последнитѣ броеве на вестника ви, азъ узнахъ, че туй лице се намѣрва дома ви и въ вашето заведение, и за това моля да се погрижите да потърсите и за всичко да ми съобщите до двадесетъ и четири часътъ.

Нелсонъ Бюрдетъ“.

III. ВЗЕМАТЪ ГО ПОДЪ СТРАЖА

У Якова Франклинъ се бѣха събрали нѣколко души да поговорятъ за последнитѣ статии на вестника, които вдигнаха толкова шумъ.

— Чудно нѣщо! — казваха едни: — но пъкъ нали въ последния брой бѣше тъй рѣзко писано!

— Какво се интересува правителството за мнението на частенъ човѣкъ? — говорѣха други.

— Работата е, че, сякашъ, полицията е обърнала особено внимание...

— Но...

— Все пакъ е чудно!

— Не, най-чудното е, — заговори Яковъ, че авторътъ на тѣзи статии е дома ми, и азъ го не зная!

— Позволете менъ да кажа две думи — помоли Томасъ, — азъ ще ви обясня всичко.

— Мълчи — прошепна му Вениаминъ.

— Не, вие ще ми позволите да кажа; да приемемъ, че съмъ глупавъ, но азъ мога да назова автора на тѣзи статии.

— Казвай по-скоро! Казвай кой е? — завикаха отведъ.

— Не смѣя да го посоча, но господарътъ би могълъ, да би желалъ.

Яковъ вдигна рамене.

— Видите ли — продължаваше Томасъ — авторътъ на тѣзи статии ги пише самъ, защото умѣе да пише, и тъй като казватъ, че е тукъ, вкжци, а тукъ знаятъ да пишатъ само двамата братя Франклиновци, отъ които единиятъ е много младъ, пъкъ и твърде заетъ съ четене, вий вече разбрахте...

Тукъ всички се спуснаха къмъ Якова и взеха да го упрѣкватъ, че се е крилъ отъ всички.

— Азъ намѣрихъ съчинителя, дайте ми обещания долларъ, — смѣло каза Томасъ.

— Чухте ли новината? — попита той.

— Каква новина?

— Щѣли да арестуватъ съчинителя!

По-младиятъ Франклинъ извика отъ очудване.

— Сиречь, ако още не е, безъ друго ще го арестуватъ.

— Ще рече, знаятъ го? — попита Яковъ.

— Съветвамъ те да идешъ негде, — каза му нѣкой, — защото ти, като издателъ на журнала, въ всѣки случай; ще отговаряшъ. Тебе ще хванатъ пръвъ.

— Мигаръ мислишъ, че могатъ да затворятъ брата ми? — попита уплашенъ Франклинъ.

— Разбира се, ако не се намѣри виновния.

— Полицейскиятъ дойде! — обади единъ отъ работниците, и въ сжщия мигъ вратата се отвори, и конетаблътъ^[1] влѣзе.

[1] Конетаблъ — (англ. constable) полицай. — Бел.ел.кор. ↑

IV. ДОЛАРЪТЪ

Вениаминъ Франклинь се хвърли насрѣща му.

— Моля, не вземайте, не затваряйте никого вмѣсто мене, — каза той: азъ съмъ авторътъ на статиитѣ, когото търсите. Азъ мога да ви докажа туй съ черновкитѣ отъ моя ржка. Моля, оставете на покой брата ми: той не е въ нищо виновенъ.

Зачудениятъ конетабль се поклони.

— Азъ търся автора, — каза той, — за да му изразя своята дълбока благодарностъ за неговитѣ прекрасни статии: въ тѣхъ има толкозъ чувство и смисль! Но нима сте вий? Вий сте още дете, а пишете, като възрастенъ? На колко години сте?

— На петнадесеть.

— Де и какво сте учили?

— Ето тука, — каза момчето, като сочеше окръжаващитѣ го: — азъ слушахъ разговоритѣ имъ и сетне пишехъ.

— А отъ кого ще получа сега обещания долларъ? — попита Томасъ.

— Азъ ще ти заплатя, кога имамъ, — каза Вениаминъ.

— А за сега вземи отъ мене, — каза бащата, като даде на Томаса една златна монета.

Вениаминъ Франклинь прекара цѣлия си животъ въ полезни трудове и открития и най-сетне изобрѣти грѣмоотвода.

Като се спрѣчка нѣщо съ брата си, той напустна Бостонъ и отиде въ Нью-Йоркъ; но, като не си намѣри тамъ работа, принуди се да отиде въ Филадельфия, дето, отъ нужда, постѣпи въ печатницата на Кеймара. Скоро чу за него и го обикна тамошниятъ губернаторъ, който, като желаше да отвори печатница, прати го въ Англия да купи, каквото е потрѣбно. Въ Англия Франклинь има непредвидливостъта да заеме паритѣ си на единъ другаръ и ги не получи вече; като нѣмаше, съ какво да се върне въ Америка, той постѣпи въ печатницата на Палмера; но скоро му омръзна, и той се завърна въ Филадельфия, дето нѣкой си Мерeditъ му предложи да си отвори печатница.

Оттогава се начева неговата общественна дейность. У дома му веднажъ въ недѣлята се събираха учени да обсъждатъ различни нравствени и политически въпроси; всѣки отъ членоветъ бѣше длъженъ да прочете веднажъ въ месеца нѣщо свое. Франклинъ откупи лошия вестникъ на Кеймара, подобри го, направи го популяренъ и получаваше отъ него приличенъ доходъ. Той се ожени за мисъ Ридъ, дъщеря изъ богато семейство, което така сжщо увеличи състоянието му. Той основа обществена библиотека и издаваше алманахъ, въ който се помѣстяха разумни съвети и наставления. Въ 1737 той биде назначенъ директоръ на пощитъ въ Филадельфия. Този градъ му дължи пожарната си команда и застрахователното си дружество. Ето при какви обстоятелства Франклинъ изобрѣти грѣмоотвода: на ученото дружество въ Филадельфия бѣха пратени отъ Англия сведения за новитѣ опити надъ електричеството, които бѣха зачудили учения свѣтъ; дружеството натовари Франклина да ги провѣри. При тия провѣрки той направи нови открития; той прѣвъ забележи притегателната сила на заостренитѣ въ края металически прѣтове и тутакси намисли да опита да извлѣче електричество отъ облацитѣ, които той вече смѣташе за източникъ на гърмотевицата. Детската играчка — хвърчило или, както още го наричатъ учуртма^[1], му послужи за смѣлия опитъ: той пушна хвърчилото въ време на гърмотевицата, като привърза на връвта му ключъ, който, кога се намокрѣше връвта, и станѣше добъръ проводникъ на електричеството, пущаше искри срѣщу прѣста. Зарадванъ отъ откритието си и заетъ съ него, Франклинъ, сякашъ, не мислѣше, че този проводникъ можеше да го убие на мѣстото му; като приложи, по обичая си, опита на дѣло, той изобрѣти грѣмоотвода, приетъ отсетне, като благодеяние на науката отъ цѣла Европа.

Училищата въ Филадельфия бѣха бедни и лоши. Франклинъ откри подписка, състави планъ за ново училище и, като събра достатъчно пари, отвори учебното заведение. Нѣкому бѣ дошло на умъ да направи болница за беднитѣ; Франклинъ се залови за тая работа и я доведе до край. Всичкитѣ тия частни занятия не го отвличаха отъ главната му длъжность и, като бѣше отличенъ директоръ на пощитѣ, той скоро биде назначенъ главенъ директоръ.

Въ 1775 година, когато избухна Американската война, Франклинъ се обяви за свободата; той взе участие въ известната

прокламация на 4 юлия, съ която се обявяваше независимостта на тринадесетѣхъ съединени щати. Избранъ за председателъ на Пенсилванската община, Франклинь, благодарение на своята известность, биде изпратенъ въ Франция да моли за помощъ; той бѣше тогава на 71 година.

Като стана по тоя начинъ пълномощенъ министъръ на Американския съюзъ, той пакъ се занимаваше усърдно съ науката, отдалеченъ въ града Паси.

Като паметникъ на неговитѣ научни занятия, служи и досега въ Парижъ армониката, що бѣ направилъ той за Мария Антуанета.

Боленъ и вече седемдесетъ и деветъ годишенъ старецъ, той пожела да се върне въ отечеството си, дето го посрѣщнаха тържествено. Неговото последно съчинение бѣше насочено противъ търговията съ роби. Той умрѣ на 17 Априль 1790 година. По тоя случай въ всичкитѣ Съединени щати бѣ наложенъ двумесеченъ трауръ.

[1] Учуртма — диал. (тур. ucirtma) хвърчило. — Бел.ел.кор. ↑

Издание:

Автор: М. Николски

Заглавие: Жань Батистъ Люли; Вениаминъ Франклинъ

Преводач: Н. Николаевъ

Издател: Книгоиздателство „Сполука“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1929

Тип: Сборник

Печатница: Печатница и книгоиздателство „Изгрѣвъ“ — ул.

Владайска № 7 — София

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/16523>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.